

Lyse kloster

Søyler mot klostergangen.

Foto: Sissel Ramstad©Riksantikvaren

Klostergården.

Foto: Sissel Ramstad©Riksantikvaren

Klosterruinen, et viktig besøkmål.

Foto: N. Nicolaysen©Riksantikvaren

Plantegning av klosterets mange rom.

Foto: Riksantikvaren

Lyse kloster lå avsides til i en trang og delvis myrlendt dal omgitt av skogkledde åser ca. 27 km syd for Bergen. Lyses beliggenhet var karakteristisk for et cistercienseranlegg.

Historikk

Klosteret ble anlagt i 1146, som det første cistercienserklosteret i Norge. Cisterciensermunker fra Fountains Abbey i England grunnla klosteret på oppfordring av biskop Sigurd, som avga deler av gården sin til formålet. For å oppnå den ensomheten som var påbudt i cisterciensernes statutter, ble anleggene ofte anlagt i forholdsvis usunne og opprinnelig lite tiltrekkende omgivelser. Disse ble omformet av munkene til beboelige og fruktbare områder. Til tross for fattigdomskravet ble klosteret etter hvert en stor jordeier. Munkene skal ha vært de første som introduserte fruktdyrking i Hardanger. De hadde en avlsgård bygget av stein, på Opedal i Hardanger.

Ruinene etter klosteranlegget er såvidt godt bevart at de gir oss en oppfatning av hvordan kirken og to av fløyene har vært utformet. Kirken er en-skipet med to sidekapeller på hver side av koret. Innvendig måler den ca 40x90m. Den har hatt flere portaler som viser klosterets ulike funksjoner: en som fører fra skipet ut i det fri, en som gikk ut til klostergangen, en som kan ha hatt forbindelse til vestfløyen der legbrødrene hadde tilhold, en som gikk fra koret til kirkegården via nordre kapell, og endelig en som førte til søndre kapell og derfra videre opp natrappen til munkenes sovesal i østfløyens overetasje.

Det finnes få skriftlige kilder om klosteret, og de omtaler ikke bygningsmassen. Bortsett fra grunnleggingsåret har vi ingen kronologiske holdepunkter. Det vi vet, er at grunnplanet er karakteristisk for cistercienserklosterene, med en firkantet klostergård på nærmere 20x20 meter med korsgang på sørsiden av klosterkirken.

I østfløyen lå bl.a. en kapitelsal med hvelvet tak og sovesal. I sørflyøyen lå kjøkkenet og refektoriet, matsalen. Ornamentikken i Lyse kloster viser en klar engelsk innflytelse. Arbeidet er dessuten så presist og dyktig utført at det enten må ha vært utført av engelske steinhuggere eller av folk med direkte tilknytning til engelsk håndverkstradisjon.

Klosteret var i funksjon fram til 1536. I 1560-årene kom det under Bergenhus. Fra da av ble bygningene brukt som steinbrudd. Klosterruinen har vært, og er, et mye brukt besøkmål.

Utgraving og konservering

Den første utgravingen som fant sted i ruinene, ble utført i 1822, der klostergården ligger. I 1838 ble det rensert opp i kirken, og i 1888-89 sto Fortidsminneforeningen for en omfattende utgraving under ledelse av N. Nicolaysen. Etter en restaurering av anlegget i 1920-årene har det bare vært utført flere mindre undersøkelser og konserverings-tiltak. I 1990 ble for eksempel tre steinsarkofager dekket av trekonstruksjoner. Korsgangen er delvis restaurert og gjenoppbygget med en rundbuet arkaderekke med parvise søyler.

Planlagte tiltak

De rekonstruerte partiene står stødig og godt. Det er heller ingen umiddelbar fare for at murverket skal rase. Det er imidlertid noen løse stein i klostermurene. Ruinene ligger idyllisk til i naturskjønne omgivelser, men noen trær kan stå litt for nær ruinen. Klosterruinen som er i privat eie, fremstår som godt skjøttet. Det er planlagt en omfattende tilstandsregistrering for å kunne ta tak i problemene før de oppstår.